

zaradi česar se pogosto uporabljajo angleški izrazi. V obravnavani knjigi pa so vsi strokovni termini prevedeni v slovenščino, kar sicer na trenutke zveni nekoliko okorno, vendar pa tovrstno delo zagotovo predstavlja dobro izhodišče za nadaljnjo strokovno razpravo in oblikovanje konsenza o slovenskem izrazoslovju na polju politične znanosti, čemur bo potrebno v prihodnosti posvečati veliko pozornost.

Maša Filipović

**Miroljub Ignjatović: Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Znanstvena knjižnica, 2002
242 strani (ISBN: 961-235-089-2), 3.200 SIT**

Za današnji čas nekateri analitiki uporabljajo pridevnik fluidna moderna (Bauman) ali pa pravijo, da živimo v družbi tveganja (Beck). Ti opisi današnje družbe ponazarjajo, kar mnogi avtorji menijo, da je glavna značilnost današnjega časa - to je negotovost. Danes naj bi bil vsak posameznik soočen z množico izbir, brez vodila, katera izbira je prava, brez trdne opore in brez oprijemljivih identifikacijskih središč. Delo, ki je v preteklosti predstavljalo močno identifikacijsko točko za posameznika, ter hkrati posamezniku dajalo tudi eksistenčno varnost, postaja, tako kot ostale stvari v družbi, vedno bolj polno tveganj in negotovosti. Te spremembe na trgu delovne sile lahko povežemo tudi s konceptom fleksibilizacije trga delovne sile oziroma s pojavom fleksibilne zaposlitve. Tako Bauman pravi, da je fleksibilnost današnji slogan, ki na trgu delovne sile označuje »konec zaposlitve, kot smo jih poznali«, in oznanja zaposlitve za določen čas, brez pogodb ali začasnimi pogodbami, zaposlitve brez vgrajene varnosti in z določilom »do nadaljnjega«. Delovno življenje je tako danes nasičeno z negotovostjo (Bauman 2000: 147).

Fleksibilizacija kot pomembna družbena sprememba, ki se ne tiče le trga delovne sile, ampak vpliva tudi na družbo kot celoto ter njene segmente (kot je družina) oziroma na vsakega posameznika v njej, je tudi osrednja tema monografije Miroljuba Ignjatovića. Monografija je nastala na podlagi doktorske disertacije, narejene pod mentorstvom Ivana Svetlika, in za katero je avtor dobil na Fakulteti za družbene vede tudi fakultetno priznanje za najboljši doktorat v letu 2002. Avtor dela je zaposlen kot znanstveni sodelavec na Centru za proučevanje organizacij in človeških virov, na Fakulteti za družbene vede.

O delu oziroma zaposlitvi bi lahko govorili z dveh vidikov: makro in mikro perspektive. Tako iz mikro perspektive lahko opazujemo pomen dela za posameznika, za njegovo preživetje, kot identifikacijsko središče, kot vir samouresničevanja, vir stresa, itd. Po drugi strani pa ga lahko opazujemo z makro vidika in analiziramo, kako spremembe na trgu delovne sile vplivajo na spremembe v družbi (in obratno). Pričujoča knjiga obravnava spremembe na trgu delovne sile in procese fleksibilizacije predvsem z njihove makro perspektive, vendar pa tudi mikro pogled ni izpuščen. Tako avtor v prvem delu knjige zariše okvir, znotraj katerega se je sploh razvijal sodobni trg delovne sile (tj. sistem socialne varnosti in države blaginje). Avtor obravnava predvsem evropske trge delovne sile, katere na podlagi kriterijev, kot so demografske značilnosti trga delovne sile, izrabe delovne sile in strukture brezposelnosti, razdeli v štiri modele. Na podlagi te razvrstitve avtor ugotavlja, da v Evropi obstajata dva idealnotipska modela delovanja trga delovne sile, in sicer fleksibilni model (kamor spadajo Danska, Velika Britanija in Nizozemska) ter tradicionalni ali industrijski tip trga delovne sile (sem spadajo Irska, Portugalska in Slovenija), medtem ko se ostale države umeščajo med oba idealna tipa, in sicer v kontinentalni (Belgija, Nemčija, Avstrija, Luksemburg, Francija, Švedska, Finska) in mediteranski tip (Grčija, Italija, Španija).

Knjiga se osredotoča na fleksibilizacijo trga delovne sile kot del širšega procesa prilagajanja sodobnih družb posledicam lastnega delovanja. Pri tem je fleksibilizacija definirana kot *vsi ukrepi, ki omogočajo hitrejšo prilagajanje in reagiranje na informacije iz okolja, tj. ukrepi, ki odstranjujejo ovire za nemoteno delovanje idealnega trga delovne sile* (str. 42). Širši kontekst, v katerega avtor umešča fleksibilizacijo, je razumevanje slednje kot način ohranjanja polne zaposlenosti (v smislu zagotavljanja zaposlitve za vse iskalce zaposlitev). Fleksibilnost trga delovne sile tako obravnava avtor kot eno pomembnejših sprememb trga delovne sile v današnjem času.

Fleksibilizacije pa ne gre idealizirati, kljub temu, da je pomembna za reševanje problemov (krize zaposlovanja) na trgu delovne sile. Avtor namreč ugotavlja, da fleksibilne zaposlitve s seboj nosijo tudi negativne značilnosti, kot so podzaposlenost, ter da so posamezniki/-ice pogosto neprostoVOLjno ujeti v fleksibilni zaposlitvi. S seboj torej fleksibilnost prinese tudi manjšo varnost zaposlitve, disperzijo zaslužka in manjšo pogajalska moč zaposlenih. Hkrati pa je za posameznike (in posameznice) v fleksibilni obliki zaposlitve značilna nižja izobrazba, opazna pa je tudi spolna dihotomiranost, tj. prevladovanje žensk v teh oblikah zaposlitve.

Koncept fleksibilnega zaposlovanja nadalje avtor v drugem poglavju naveže tudi na koncept fleksibilnega podjetja, s katerim se je poskusilo reševati problem nizke produktivnosti ter z njo povezanih problemov neučinkovitega in nefleksibilnega trga delovne sile.

Kljub velikemu govoru o fleksibilizaciji v »postmoderni« *družbi* pa si evropske države v »stopnji« *fleksibilizacije* niso enake. Tako avtor ugotavlja, da lahko evropske države razdelimo v tri skupine po stopnji fleksibilnosti trga delovne sile. Za prvo skupino, v katero spadajo države kontinentalne Evrope, je značilna enakomernost v uporabi fleksibilnih oblik zaposlovanja. Za drugo skupino, v kateri so predvsem skandinavske države (Danska, Švedska, Finska, Nizozemska in Velika Britanija) je značilen fleksibilni trg delovne sile, za tretjo skupino mediteranskih držav (Grčija, Španija, Portugalska, Italija) skupaj z Irsko in Slovenijo pa tradicionalna struktura gospodarstva. Za slednjo skupino je tako značilen večji delež delovno aktivnih v kmetijstvu in industriji. Evropske države se torej med seboj precej razlikujejo v stopnji fleksibilizacije svojega trga delovne sile. Kam spada Slovenija v okviru teh trendov, avtor naslavlja posebej, v zadnjem poglavju knjige. Ugotavlja nefleksibilnost slovenskega trga delovne sile in postavlja izzive za preoblikovanje v prihodnosti. Stanje v Sloveniji opisuje v luči prej postavljenih tez in ugotovitev o trgu delovne sile v drugih evropskih državah, kar je za slovenske bralce tik pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo še posebej zanimivo.

Kot že omenjeno, avtor ne gleda na spremembe na trgu delovne sile le z makro vidika, ampak naslovi tudi mikro vidik sprememb. Tako v tretjem poglavju obravnava tudi vpliv fleksibilizacije trga delovne sile in fleksibilizacije zaposlitve na posameznika in družino. Na ravni posameznika avtor analizira ta vpliv predvsem z identitetnega in kariernega vidika. Tako ugotavlja razhajanje vrednot samorealizacije in hedonizma (kot postmodernih vrednot) proti vrednotam asketizma in »duhu kapitalizma«. Opisuje tudi negativne posledice fleksibilizacije za posameznika, ki sta predvsem stres in negotovost.

V kontekstu vpliva fleksibilizacije na družino pa avtor poudarja večanje participacije žensk na trgu delovne sile kot pomembno spremembo na trgu delovne sile. Ugotavlja, da je bilo vpeljevanje fleksibilnih oblik zaposlovanja namenjeno kot rešitev tega problema večje participacije žensk ob relativno manjši rasti števila novih delovnih mest. Tako analizira fleksibilizacijo trga delovne sile v odnosu do razlik med moškimi in ženskami v kontekstu delitve dela.

Učinke fleksibilizacije trga delovne sile na širšo družbo avtor v istem poglavju povzema predvsem z vidika stratifikacijskega učinka, ter z vidika sistemske in socialne izključenosti, saj vidi trg delovne sile kot potencialni generator le-teh. Fleksibilizacija trga delovne sile, kot ugotavlja avtor, namreč vpliva selektivno na posamezne skupine, hkrati pa te skupine (lahko) različno reagirajo na ta proces.

Avtor v četrtem poglavju zaključi, da mora fleksibilizacija zaposlitve ravno zaradi vseh negativnih posledic, ki jih ima, biti usklajena tudi z neko obliko varnosti, ter predstavi načine, na

katere naj bi se (oziroma bi se lahko) sodobni socialni sistemi prilagodili novim procesom na trgu delovne sile. S tem knjiga poleg znanstvene relevantnosti pridobi tudi povsem praktično oziroma uporabno vrednost.

Knjiga ponuja bralcu veliko informacij o trgu delovne sile, njegovem razvoju in značilnostih v postmodernej družbi na zelo pregleden in berljiv način. Tako je primerna ne samo za strokovno in znanstveno javnost, ampak tudi za širšo javnost, ki bi želela dobiti vpogled v dogajanja na trgu delovne sile v današnjem času v kontekstu evropskega razvoja ter razumeti vpliv modernih (fleksibilizacijskih) procesov na posameznika in na družbo kot celoto.

Literatura:

Zygmunt Bauman: *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000.

Tina Kogovšek

**Andreja Dobrovoljc, Valentina Hlebec, Sonja Klemenčič, Livija Knaflič, Rastko Močnik, Petra Nadrag in Andreja Istenič Starčič (ur.):
Evalvacija socialnointegracijske vloge programa Projektno učenje za mlajše odrasle. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2003
237 strani (ISBN 86-7207-155-7), 2.800 SIT**

Kot pove že naslov, je knjiga rezultat evalvacijske študije programa *Projektno učenje za mlajše odrasle* (v nadaljevanju PUM), predvsem njegove socialno integracijske vloge. Program je nastal leta 1999 v okviru nacionalne kurikularne prenove, ki je zajela vse ravni javnega izobraževanja v Sloveniji. Program je bil zasnovan z namenom preprečevanja oziroma reševanja problema šolskega osipa. Slednji je bil dlje časa precej zanemarjena tema, tako v strokovni, še bolj pa širši javnosti, v zadnjem času pa se mu vendarle posveča več pozornosti. Na to kaže vrsta programov, ki so bili narejeni kot poskus reševanja tega problema, pa tudi ozaveščanje širše javnosti v medijih. Tako je bila denimo v prilogi *Šolstvo* v Delu, 1. marca 2004, tej temi posvečena celotna stran.

PUM je namenjen mlajšim odraslim, ki so predčasno zapustili šolanje, njegov temeljni cilj pa je pripeljati te *mlade* nazaj v izobraževanje. V evalvacijski študiji so avtorice poskušale ugotoviti predvsem, kako je strukturiran kurikulum programa PUM, kakšna je usposobljenost mentorjev, ali program dejansko služi svojemu namenu, kakšni so njegovi učinki ter ali so ti učinki zgolj kratkoročni ali tudi dolgoročni.

Evalvacija je bila izvedena v letih 2000 do 2002. Študija ima številne vsebinske in metodološke pozitivne elemente. V vsebinskem smislu je pohvalno, da je pri evalvaciji sodelovala pestra skupina raziskovalk (in enega raziskovalca) iz različnih disciplin (sociologija, psihologija, pedagogika, družboslovna metodologija), ki omogoča večplasten vpogled v obravnavani problem in s tem širšo veljavnost ter interpretativno bogastvo študije.

V sociološko teoretičnem smislu evalvacijsko študijo uvede poglavje R. Močnika o socialnointegracijski vlogi PUM-a. Močnik pri teoretizaciji socialne integracije izhaja tako iz klasičnih kot tudi iz novejših socioloških teorij. Ponovno aktualizacijo pojma socialne integracije vmesti v globalna družbena in ekonomska dogajanja v zadnjih desetletjih (npr. dolžniške krize manj razvitih dežel, razpad socialističnih sistemov in njihova neoliberalizacija), ki so pripeljale do naraščanja socialnih razlik in napetosti. Ta dogajanja gredo vštric s slabljenjem socialne države